

DOI 10.33099/2618-1614-2019-7-2-44-50

УДК 378:355.233-3.071.2

А. О. Вітченко,

доктор педагогічних наук, професор,
професор Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського,

В. І. Осьодло,

доктор психологічних наук, професор,
начальник інституту Національного університету
оборони України імені Івана Черняховського

Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін

У статті проаналізовано сучасний стан і проблеми розвитку вищої військової школи в Україні, обґрунтовано нагальність переходу до стратегії поступальної модернізації освітньої галузі з урахуванням національних інтересів, пріоритетних завдань розбудови вітчизняної вищої військової школи і науки. Особливу увагу приділено проектуванню стандартів підготовки військових фахівців з вищою освітою на компетентнісній основі, оновленню освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах шляхом розроблення комплексних програм і модульної побудови змісту навчання.

Ключові слова: система вищої військової освіти, модернізація, стандарти вищої освіти, комплексна навчальна програма, модульне проектування змісту вищої освіти.

З ухваленням Воєнної доктрини України (2015) було обрано стратегічний курс на «вдосконалення системи забезпечення воєнної безпеки» Української держави, «реформування Збройних Сил України з метою досягнення оперативної й технічної сумісності зі збройними силами держав – членів НАТО» [1]. Досягнення задекларованих цілей конкретизоване в низці завдань, серед яких пріоритетного значення набувають «удосконалення засад застосування та підготовки сил оборони до дій в умовах сучасної війни», «реформування системи військової освіти і підготовки кадрів», «планомірний перехід до стандартів НАТО в організації, озброєнні та підготовці військ (сил)», «перегляд підходів до підготовки і навчання особового складу» [1]. Результативність практичної реалізації визначених цільових настанов безпосередньо залежить від удадо обраної науково обґрунтованої стратегії освітніх перетворень, цілісного бачення шляхів і способів їх здійснення з урахуванням суспільно-політичних і соціально-економічних реалій, наявних умов для досягнення очікуваних позитивних зрушень. Останнє зумовлює актуальність звернення до порушеної проблеми, її теоретичне і практичне значення для корегування сучасної освітньої політики загалом, підходів до організації системи вищої військової освіти зокрема.

Мета статті – проаналізувати стан і проблеми розвитку системи вищої військової освіти в Україні, сформулювати пропозиції щодо перспектив її подальшого вдосконалення з урахуванням національних інтересів, пріоритетних завдань розбудови вітчизняної вищої військової школи і науки.

Концептуальні засади формування системи військової освіти, підготовки військових фахівців з вищою освітою закладено у працях М. Науменка, М. Нецадима, Ю. Приходька, В. Телелима та ін. Особливі аспекти порушеної проблеми висвітлюють у своїх розвідках О. Бойко, О. Зеленська, А. Зельницький, І. Толоч, Ю. Черних та ін.

Нагальність оновлення системи військової освіти в Україні авторитетні вітчизняні науковці пояснюють зміною пріоритетів у забезпеченні обороноздатності держави, де «сучасні комплекси та системи озброєння підвищують значення людського фактора, який стає вирішальним» [2, с. 5–6]. Звідси, на думку авторів статті «Військова освіта в системі обороноздатності держави: проблеми, світові та національні тенденції розвитку», виникає гостра потреба в підготовці такого військового фахівця, який «має бути компетентним за сферою своєї військової спеціальності щодо управління бойовими діями, застосування новітніх зразків озброєння та військової техніки, бути готовим самостійно приймати рішення і діяти в нестандартних умовах» [2, с. 6].

Серйозним викликом для вітчизняної науки є механічне перенесення основних положень зовнішньої політики держави на процес побудови системи військової освіти, внаслідок чого наукове обґрунтування цілей, змісту і результатів освітньо-професійної підготовки

військових фахівців набуває формалізованого комплітивно-наслідувального характеру. Замість удосконалення військово-педагогічної теорії та практики відбувається їх тотальна ревізія, спотворюється інноваційна сутність компетентнісного підходу, спостерігається некритичне запозичення чужого досвіду, зокрема в галузі стандартизації. Парадоксальною є ситуація, за якої визнається, що «поняття “стандарти НАТО” стосовно сфери військової освіти є досить розмитим», однак при цьому зазначається, що за таких умов «можна говорити як про введення в систему військової освіти України стандартів НАТО, так і про досягнення рівня підготовки військових фахівців найбільш боєздатних армій країн Альянсу» [3, с. 5]. Крім того, не враховується фундаментальна настанова Болонського процесу щодо гнучкості підходів до відпрацювання стандартів із забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, в чинних «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)» (2015) наголошується на необхідності вироблення спільної стратегії якості вищої освіти, а не копіюванні чужих зразків: «ЄПВО характеризується різноманітністю політичних систем, систем вищої освіти, суспільно-культурних та освітніх традицій, мов, прагнень і очікувань. Це робить єдиний монолітний підхід до якості та забезпечення якості у вищій освіті недоречним. Широке сприйняття усіх стандартів є передумовою створення спільного розуміння забезпечення якості у Європі. З цих причин ESG повинні діяти на обґрунтовано узагальненому рівні, що уможливить їх застосування до всіх форм надання вищої освіти» [4, с. 8].

Реалізація Україною власної євроінтеграційної стратегії має спиратися на фундаментальні принципи побудови загальноєвропейського освітнього простору, без нав'язування «згори» освітніх стандартів, зразків, досвіду підготовки фахівців з вищою освітою, які накопичили різні країни ЄПВО і НАТО. Водночас слід взяти до уваги той факт, що у світі немає хоча б двох ідентичних систем вищої освіти, університетів, механізмів забезпечення якості тощо. В умовах підвищеної конкуренції передові країни світу зберігають унікальність власних освітніх систем, удосконалюють їх на основі принципів прогностичності, випереджальності, інноваційності, а не запозичення чужих зразків. Наслідування, відтворення, трансляція масового досвіду, компіляція компонентів освітнього процесу (цілей – за Б. Блумом, результатів навчання або компетентностей – за проектом Тьюнінг) без критичного осмислення й осучаснення вважаються ознаками істотного відставання вищої школи, її падіння до рівня задоволення утилітарних потреб.

Уся історія становлення української вищої школи свідчить про брак сприятливих умов для її утвердження як автономної інституції, як феномена духовної свободи і національної культурної ідентичності української нації. Із часу ухвалення 1993 р. Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») дотепер у програмних документах містяться настанови щодо

реформування вищої освіти загалом і вищої військової освіти зокрема [5], системного реформування структури вищої освіти [6]. Стратегія перманентних реформ негативно відображається на функціонуванні вітчизняної вищої школи, порушує провідні принципи організації системи вищої освіти (сталість, наступність, перспективність, виваженість тощо), дестабілізує освітню діяльність вишів, не дає їм змоги успішно розвивати власні наукові школи, забезпечувати збереження академічних традицій унаслідок постійних змін у структурі, змісті освітніх програм, кадровому забезпеченні тощо. Безпервні реформи призводять до відпливу високопрофесійних наукових кадрів, порушують природний процес розвитку наукових шкіл, становлення кожної з яких потребує від 10 до 25 років. Звідси впливає нагальність відмови від реформаторської риторики на користь стратегії модернізації системи вищої військової освіти, поступового підвищення якості підготовки фахівців на основі науково обґрунтованих та узгоджених стандартів.

Провідне значення в оновленні вищої військової освіти належить стандартизації, адже саме у стандартах закладається модель військового фахівця (професійний стандарт), перспективне бачення розвитку галузі (академічний стандарт). Утім, на практиці спостерігається безсистемність і поверховість у проектуванні освітніх стандартів, катастрофічне заниження державних вимог до цілей, змісту і результатів підготовки військових фахівців. До найсерйозніших недоліків розроблених проектів стандартів вищої освіти за військовими спеціальностями належать такі:

1. Наявність однакових компетентностей для різних рівнів вищої освіти, які не відображають специфіку підготовки військових фахівців і не відповідають Закону України «Про вищу освіту».

2. Брак розвивального потенціалу загальних компетентностей, що спрямовують на формування якостей, набутих на попередніх рівнях освіти без їх послідовного розширення та поглиблення («здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу», «здатність спілкуватися іноземною мовою» тощо).

3. Одноманітність професійних компетентностей за різними військовими спеціальностями, їх підміна окремими структурними компонентами компетентностей, зокрема знаннями (див. *табл. 1*).

4. Окремі положення проектів стандартів спрямовують на підготовку члена команди, але не офіцера-лідера, який повинен ухвалювати одноосібне рішення в умовах невизначеності, нести персональну відповідальність за виконання наказу, збереження життя і здоров'я підлеглих. Здобуття майбутнім військовим керівником вищої освіти, неперервне вдосконалення його професіоналізму мають спиратися на попередньо сформовану лідерську компетентність, яка для магістра зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» спеціалізації «Педагогіка вищої військової школи» відповідно до Закону України «Про вищу освіту» складається із сукупності взаємообумовлених компонентів: «Знання основних

Таблиця 1

**Порівняння професійних компетентностей
за проектами стандартів вищої освіти для військових спеціальностей**

253 «Військове управління (за видами збройних сил)»	254 «Забезпечення військ (сил)»	255 «Озброєння та військова техніка»
ПК-1. Знання та розуміння стандартів підготовки органів військового управління, військових частин (за видами Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України)	ПК-1. Знання та розуміння військових стандартів підготовки (за напрямом професійної діяльності)	ПК-1. Знання та розуміння військових стандартів підготовки (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України)
ПК-2. Знання і розуміння бойових можливостей військових частин (підрозділів) (за родами військ видів Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), армій держав – членів НАТО і противника	ПК-2. Знання і розуміння бойових можливостей частин і підрозділів (за родами військ спеціальних військ), армій держав – членів НАТО і противника	ПК-2. Знання і розуміння бойових можливостей частин та підрозділів (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), армій держав – членів НАТО і противника
ПК-4. Здатність ефективно використовувати в процесі військового управління різні теорії в галузі комунікації	ПК-3. Здатність ефективно використати в процесі військового управління різні теорії в галузі комунікації	
ПК-7. Здатність бути наставником для молодших колег у процесі набуття і вдосконалення ними навичок педагогічної майстерності	ПК-6. Здатність бути наставником молодших колег у вдосконаленні педагогічної майстерності	ПК-4. Здатність бути наставником молодших колег у вдосконаленні педагогічної майстерності
ПК-8. Здатність аналізувати проблему дослідження з використанням відповідних джерел та бібліографії	ПК-7. Здатність розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел та бібліографії	ПК-15. Здатність розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел та бібліографії

стратегій лідерства; *вміння* чітко визначати спільні цілі, обирати й обґрунтовувати оптимальні шляхи, способи, засоби їх практичного втілення; *здатність* відстоювати інтереси групи (колективу), виявляти гнучкість, конструктивність, прозорість, відкритість, демократизм у побудові міжособистісних відносин; *досвід* успішної реалізації цілей в інтересах групи (колективу), продуктивного попередження (вирішення) конфліктів».

Стандарти вищої освіти за військовими спеціальностями, цільові настанови освітніх програм підготовки військових фахівців з вищою освітою повинні не лише відповідати сучасним потребам Збройних Сил України, а й містити футуристичний елемент, орієнтуватися на наукове прогнозування видів, способів і засобів ведення збройної боротьби, організації систем національної безпеки та оборони у провідних країнах світу. Крім того, потребує створення діагностичний інструментарій для вимірювання результатів освітньо-професійної підготовки, інакше всі зміни так і залишаться на рівні формальностей, якими є проаналізовані проекти стандартів. Тільки за умови системного і прогностичного цілепокладання, формулювання інтегральних результатів освітньо-професійної підготовки майбутніх військових фахівців можна переходити до визначення змістового, технологічного й ресурсного її забезпечення у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Вибір змісту, форм, методів і засобів навчання у вищій військовій школі має здійснюватися за провідними дидактичними принципами системності, наступності,

розвивальності, оптимальності. Мало декларувати прихильність ідеям і духу Болонського процесу – необхідно втілювати їх у військово-педагогічну дійсність із тим, щоб подолати наявні недоліки, переорієнтувати її на відповідність сучасним вимогам (табл. 2). Для цього слід удосконалити чинні підходи до побудови системи вищої військової освіти шляхом реалізації таких ініціатив:

1. Перейти від командно-адміністративної до консультативної моделі управління системою вищої військової освіти, надати військовим вишам відповідно до чинного законодавства академічну автономію, забезпечити їхню самостійність в організації освітнього процесу та внутрішньому забезпеченні якості вищої освіти.

2. Змінити процедуру розроблення стандартів для вищої військової освіти. Професійний стандарт розробляється замовником з метою формування моделі військового фахівця з вищою освітою, визначення переліку службових і військово-професійних функцій за первинною посадою. На основі професійного стандарту ВВНЗ за кожним рівнем і спеціальністю створює академічний стандарт, що містить систему компетентностей (загальних, професійних і фахових), якими мають оволодіти курсанти (слухачі) задля якісного виконання передбачених професійним стандартом функцій.

3. Побудувати галузеву систему підвищення кваліфікації професорсько-викладацького і командного складу військових вишів, що передбачатиме випереджальний характер післядипломної освіти науковців, викладачів, керівників ВВНЗ за такою схемою: «військовий коледж →

Таблиця 2

Проблемні питання організації освітнього процесу у ВВНЗ та ВНП ЗВО

Наявні недоліки	Вимоги Болонського процесу
Надмірне навчальне навантаження: «максимальний тижневий бюджет часу навчання курсанта (слухача, студента) становить 54 академічні години», «тижневе навантаження курсантів (слухачів, студентів) на виконання навчального плану за освітньо-професійною (освітньо-науковою) програмою становить 45 академічних годин, що дорівнює 1,5 кредиту ЄКТС» [7]	Тижневе навантаження здобувача вищої освіти у країнах ЄПВО, зокрема в Україні, – 1 кредит ЄКТС (30 годин), що охоплює всі види робіт, аудиторну і самостійну форми навчання
Надмірна регламентація освітнього процесу, освітніх програм	Створення гнучких траєкторій навчання для здобувачів вищої освіти [4, с. 5]
Дисбаланс у побудові освітніх програм, надання переваги певним компонентам за рахунок інших («перерозподіл бюджетного часу на користь практичної підготовки» [3, с. 5]), включення в освітній процес додаткових факультативів, заходів поза загальним кредитним навантаженням (60 кредитів ЄКТС на навчальний рік)	Упровадження комплексних навчальних програм, що інтегрують теоретичне навчання, практичну підготовку і дослідницьку діяльність майбутніх фахівців з вищою освітою [8]
Директивне підпорядкування ВВНЗ замовнику в усіх питаннях організації освітнього процесу, включаючи нав'язування «зверху» системи навчання, формулювання цілей, змісту і результатів освітньо-професійної підготовки, вибір курсантами (слухачами) тем кваліфікаційних робіт тощо	Повна автономія закладів вищої освіти, що передбачає свободу і відповідальність за якість вищої освіти спільно з усіма зацікавленими сторонами [4, с. 10; 9; 10]
Порушення внаслідок необгрунтованого експериментаторства (розділення системи підготовки на освітню та професійну) права курсантів (слухачів) ВВНЗ на здобуття якісної вищої освіти, що охоплює всі необхідні компоненти (освітній, професійний, науковий) і дає можливість продовжувати навчання, здійснювати професійну та службову діяльність на первинних посадах	Вища освіта спрямована на досягнення багатьох цілей, включаючи підготовку студентів до активного громадянства, до їх майбутньої кар'єри (наприклад сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримку їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій [4, с. 6]

видовий військовий виш → Національний університет оборони України → органи військового управління видів, родів військ, Генштаб, Міністерство оборони України».

4. **Запровадити механізм додаткового фінансування** за результатами академічного рейтингування військових вишів одного типу (рівня акредитації); за принципом «гроші слідом за якістю» тощо.

У нормативних документах, розроблених Міністерством оборони України і Генеральним штабом, міститься чимало інноваційних ідей щодо організації військово-педагогічного процесу в Збройних Силах України. Зокрема, в Концепції підготовки Збройних Сил України, затвердженій наказом Міністра оборони України № 95 від 22 лютого 2016 р., подане чітке визначення ключового поняття «підготовка Збройних Сил України», під яким розуміється «організований за єдиним замислом і планом процес навчання і виховання усіх категорій військово-службовців, підготовки (злагодження) органів управління (штабів), військових частин (кораблів), установ та організацій з метою досягнення їх **готовності до виконання завдань за призначенням** [виділення наше. – Авт.] як у мирний час, так і в особливий період» [11]. Таким чином, і стандарти вищої освіти за військовими спеціальностями, і освітній процес ВВНЗ загалом мають підпорядковуватися спільній меті – формуванню готовності (не здібностей, спроможностей та інших окремих якостей!) до виконання майбутнім офіцером, військовим керівником службових, професійних функцій за посадою, досягнення лідерської позиції у військовому колективі, на що вищезгадані проекти стандартів не спрямовують.

Концепція підготовки Збройних Сил України передбачає організацію навчання за сукупністю принципів (професійної спрямованості, комплексності, науковості тощо). Комплексність тлумачиться як «системне використання різних форм і методів підготовки для формування у військовослужбовців визначених компетентностей (фахових здібностей) за стандартами підготовки (стандартами вищої військової освіти) для виконання обов'язків за посадою (спеціальністю)» [11]. Утім, замість реалізації визначених дидактичних принципів лунають ідеї відмовитися від дисциплінарного способу викладення освітнього змісту на користь модульного, що негативно позначиться на якості теоретичної підготовки курсантів (слухачів) ВВНЗ.

Модульне проектування змісту вищої освіти не може вважатися альтернативою дисциплінарному принципу, оскільки воно передбачає поділ окремої дисципліни на завершені змістові елементи (модулі) з метою їх послідовного і ґрунтовного опанування тими, хто навчається. Підміна дисциплінарного принципу побудови освітніх програм модульним призведе до фрагментарного викладення змісту вищої освіти, руйнування міждисциплінарних зв'язків, унеможливлення набуття курсантами (слухачами) систематизованих знань та вмінь.

Неприйнятним вважаємо підхід, за яким під модулем подається окрема дисципліна чи сукупність дисциплін, оскільки це спотворює сутність модульного принципу структурування змісту вищої освіти. Проілюструємо можливість практичної реалізації комплексного і модульного принципів на прикладі магістерської освітньо-професійної програми за спеціальністю 011 «Освітні,

педагогічні науки» та спеціалізацією «Педагогіка вищої військової школи».

Мета програми – підготовка компетентного викладача для системи вищої військової освіти.

Профіль програми – освітньо-професійна.

Обсяг програми – 90 кредитів ЄКТС.

Термін навчання – 1 рік 6 місяців.

Кваліфікація за дипломом – магістр з освітніх, педагогічних наук, викладач вищої військової школи.

Первинні посади, на які призначатимуться випускники, – викладач військового вишу.

Структуру магістерської освітньо-професійної програми за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» та спеціалізацією «Педагогіка вищої військової школи» відображено в таблиці 3.

Таблиця 3

Структура освітньо-професійної програми за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», спеціалізацією «Педагогіка вищої військової школи»

Компоненти	Обсяг	Змістове наповнення
Теоретичне навчання	50 кр. ЄКТС	Нормативна частина – 5 дисциплін обсягом 30 кредитів ЄКТС. Варіативна частина – 5 спецкурсів і спецсеминарів обсягом 20 кредитів ЄКТС
Практика	18 кр. ЄКТС	Ознайомча педагогічна практика – 4 кредити ЄКТС. Асистентська практика – 6 кредитів ЄКТС. Магістерська практика – 8 кредитів ЄКТС
Дослідницька робота	18 кр. ЄКТС	Розроблення інноваційного освітнього проекту – 3 кредити ЄКТС. Виконання магістерської роботи – 15 кредитів ЄКТС
Контроль результатів	4 кр. ЄКТС	Підготовка і складання іспитів (заліків), звіти з практики – 3 кредити ЄКТС. Державна атестація – 1 кредит ЄКТС

Комплексна навчальна програма з нормативної фахової дисципліни «Педагогіка вищої військової школи» складається з трьох модулів:

1. Теоретичний модуль (4 кредити ЄКТС).
2. Практичний модуль (3 кредити ЄКТС).
3. Дослідницький модуль (1 кредит ЄКТС).

Перший модуль спрямований на опанування теоретичних засад організації цілісного військово-педагогічного процесу у ВВНЗ. До нього входять чотири теми, кожна з яких передбачає поглиблення загальних компетентностей і формування системи професійних компетентностей (табл. 4).

Другий модуль «Ознайомча педагогічна практика» передбачає формування досвіду цілеспрямованого спостереження за освітнім процесом, умінь аналізувати навчальні заняття, визначати ефективність навчання, проводити діагностичні процедури, здійснювати дидактичний контроль, встановлювати на основі отриманих даних

Таблиця 4

Змістові компоненти першого модуля дисципліни «Педагогіка вищої військової школи»

Теми	Компетентності	Особистісні якості та їх змістове забезпечення
«Методологія і теорія педагогіки вищої військової школи»	Теоретико-методологічна	Знання філософських і наукових засад вищої професійної освіти, її мети і завдань, пріоритетів і цінностей; готовність розкривати роль науки в системі формування особистості фахівця; гуманістичний світогляд
«Теоретико-технологічні основи організації освітнього процесу у ВВНЗ»	Пізнавальна, проєктувально-корекційна	Знання закономірностей, принципів і підходів до організації навчання військових фахівців з вищою освітою; вміння планувати, організувати й корегувати викладацьку діяльність, виробляти власний педагогічний стиль, постійно працювати над його вдосконаленням; досвід проєктування окремих елементів навчального процесу, синхронізації викладання та учіння
«Система виховання у вищій військовій школі»	Морально-ціннісна, лідерська	Знання військового виховного ідеалу, національних традицій виховання воїнів, визначних духовно-культурних цінностей українського народу; вміння наполегливо утверджувати, поширювати й відстоювати гуманістичні виховні ідеали; готовність керуватися прийнятими в сучасному суспільстві моральними нормами, етичними правилами, стандартами поведінки в повсякденній і професійній діяльності; прагнення до постійного морального самовдосконалення
«Управління ВВНЗ»	Управлінська, лідерська	Знання теоретичних основ сучасного освітнього менеджменту, основних стратегій лідерства; вміння чітко визначати спільні цілі; вміння планувати, організувати і здійснювати контроль за навчально-виховним процесом; управлінська культура спілкування та взаємодії

відповідність здобутків сформульованим цілям та очікуваним результатам. Протягом ознайомчої педагогічної практики слухачі повинні продемонструвати вільне володіння попередньо набутими якостями, опанування й поглиблення таких компетентностей: діагностично-прогностичної, лідерської, етико-педагогічної та комунікативної.

Таблиця 5

Обсяг і зміст ознайомчої педагогічної практики з дисципліни «Педагогіка вищої військової школи»

№ з/п	Вид практичної роботи	Кількість годин на тиждень	Загальна кількість годин	Обсяг, %
1.	Аналіз навчальної документації, ведення щоденника з практики	6	18	20
2.	Проведення діагностичних заходів у навчальній групі, складання психолого-педагогічної характеристики	6	18	20
3.	Відвідування занять, розгорнутий письмовий аналіз відвіданих занять	6	18	20
4.	Написання і захист двох методичних розробок (1 – навчального заняття, 1 – виховного заходу)	6	18	20
5.	Вивчення практичного досвіду викладання, оформлення портфоліо викладача-наставника. Складання письмового звіту, виступ на підсумковій конференції з практики	6	18	20
	Разом	30	90	100

Третій змістовий модуль – «Актуальні проблеми організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах» – передбачає виконання окремих завдань за інноваційним освітнім проектом з метою поглиблення *дослідницької компетентності*:

- *знання* основних методів, етичних норм і правил наукового пошуку;
- *вміння* планувати й організувати власну дослідницьку роботу, добирати відповідні методи дослідження, узагальнювати отримані результати, оформлювати і презентувати власні наукові здобутки відповідно до чинних вимог, з дотриманням принципу академічної чесності;
- *готовність* бачити та обґрунтовувати актуальні наукові проблеми (питання);
- аргументований *критицизм*, ініціативність у підходах до оцінювання сучасного стану розвитку науки та професії;
- *прагнення* до розширення й оновлення предмету наукового пошуку) у процесі розроблення освітнього проекту або написання наукового реферату.

Пропонований підхід до проектування змісту освітніх програм за комплексним принципом забезпечуватиме інтегрування основних видів діяльності майбутнього військового фахівця з вищою освітою, сприятиме формуванню в нього готовності до виконання професійних завдань на основі набутої системи компетентностей.

З урахуванням перспектив розвитку вітчизняної вищої військової освіти вважаємо пріоритетною стратегію поступальної модернізації, практична реалізація якої потребуватиме виконання низки першочергових завдань:

1. Розробити Концепцію неперервної військової освіти в Україні, спроекувати систему компетентностей

з урахуванням вимог професійних стандартів (перелік службових і військово-професійних функцій на первинних посадах), специфіки освітніх рівнів і ступенів, із забезпеченням наступності в їх набутті впродовж військової кар’єри та цілого життя військовослужбовців.

2. Доопрацювати проекти стандартів вищої освіти за військовими спеціальностями 253 «Військове управління (за видами збройних сил)», 254 «Забезпечення військ (сил)», 255 «Озброєння та військова техніка» на основі науково обґрунтованої системи компетентностей [12, с. 51–53].

3. Розробити систему професійно-психологічного відбору на навчання у ВВНЗ, яка мотивуватиме здобувачів на посилену підготовку шляхом опанування дистанційних курсів, спрямованих на вдосконалення загальних компетентностей (комунікативної, дослідницької, самоосвітньої тощо).

4. Переглянути навчальні плани з метою зменшення навчального навантаження на курсантів (слухачів) ВВНЗ, збільшення варіативної компоненти за рахунок спецкурсів і спецсемініарів за вибором тих, хто навчається; виокремлення реального часу для контролю виконання самостійної роботи, написання кваліфікаційних робіт обсягом не менше 15 кредитів (450 годин).

5. Перейти на комплексні програми підготовки військових фахівців з вищою освітою, що складатимуться з трьох інваріативних змістових компонентів: теоретичного, практичного і дослідницького.

6. Оновити підходи до організації освітнього процесу у вищій військовій школі з метою оптимізації системи навчання, впровадження сучасних технологій навчання (тьюторської системи, кредитно-модульної системи організації навчального процесу, блокчейн-технології, кейс-технології тощо), надання військовослужбовцям реальної академічної свободи, підвищення їхньої відповідальності за якість навчання та успішність самоосвітньої підготовки.

Перспективи подальшого розроблення порушеної проблеми вбачаємо в обґрунтуванні нової структури професійних стандартів для вищої військової школи, у визначенні підходів до проектування засобів діагностики результатів навчання (компетентностей) випускників ВВНЗ.

Перелік літератури

1. Указ Президента України № 555/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» № 344/2013 від 25 червня 2013» від 24 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

2. *Телелим В. М.* Військова освіта в системі обороноздатності держави: проблеми, світові та національні тенденції розвитку / В. М. Телелим, Ю. І. Приходько // Військова освіта. – 2013. – № 2. – С. 3–19.

3. *Полтораєк С. Т.* Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО / С. Т. Полтораєк // Наука і оборона. – 2018. – № 2. – С. 3–10.

4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К. : ЦС, 2015. – 32 с.

5. Постанова Кабінету Міністрів України № 896 «Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”)» від 3 листопада 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.

6. Указ Президента України № 344/2013 «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

7. Наказ Міністра оборони України № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України» від 20 липня 2015 р.

8. Вітченко А. О. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова системного забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів / А. О. Вітченко // Вища школа. – 2017. – № 8. – С. 68–90.

9. Велика хартія університетів. Болонья, 18 вересня 1988 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euroosvita.net/?category=17&id=1049>.

10. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

11. Наказ Міністра оборони України № 95 «Про затвердження Концепції підготовки Збройних Сил України» від 22 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>.

12. Вітченко А. О. Стандартизація вищої освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи вдосконалення / А. О. Вітченко // Вища школа. – 2016. – № 9. – С. 36–56.